

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Roles of Sangha Administrators in Sangha Administration in
Bang Pa-in District, Phranakhon Si Ayutthaya Province

วีระยุทธ ยะสาย Weerayut Yasai^๑

กมลวรรณ วรรณนัง Kamonwan Wanthanang^๒

อดิศร ภูสาระ Adisorn Phusara^๓

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ พระสงฆ์ในเขตอำเภอบางปะอิน จำนวน ๑๙๙ รูป เครื่องมือในการวิจัย คือแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีและการทดสอบค่าเอฟ และค่าแอลเอสดี โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านสาธารณูปการ

๒. พระสงฆ์ที่อายุ จำนวนพรรษา ตำแหน่ง วุฒิการศึกษาสามัญและวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน และ

๓. ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ พระสงฆ์มีความรู้ไม่เพียงพอต่อการเผยแผ่ธรรมะและการสนับสนุนปัจจัยในกิจการสงฆ์เพื่อสอนธรรมะแก่นักเรียน และข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอ มีการกระจายอำนาจในการบริหารงาน และควรมีการมอบนโยบายในการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: พระสังฆาธิการ, การบริหารกิจการคณะสงฆ์

^๑สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

^๒รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

^๓รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Abstract

This research aimed 1) to study opinions of monks on roles of Sangha administrators in Sangha administration in Bang Pa-in district, Phranakhon Si Ayutthaya province; 2) to compare opinions of monks on roles of Sangha administrators in Sangha administration in Bang Pa-in district, Phranakhon Si Ayutthaya province and 3) to study problems, obstacles and suggestions concerning roles of Sangha administrators in Sangha administration in Bang Pa-in district, Phranakhon Si Ayutthaya province based on individual factors. A sample group consisted of 199 monks in Bang Pa-in district, Phranakhon Si Ayutthaya province. The research instrument was a questionnaire. Statistics for data analysis adopted in this study consisted of frequency, percentage, means, standard deviation, T-TEST, F-TEST, and LSD at the statistically significant level of .05.

Findings revealed that:

1. the levels of opinions of monks on roles of Sangha administrators in Sangha administration in Bang Pa-in district, Phranakhon Si Ayutthaya province in overall were found in a very high level. The highest to lowest were found on administration, welfare education, public welfare, religion education, Buddhism propagation and public assistance, respectively;

2. monks with differences in age, length of time in monkhood, positions and education qualifications showed no difference in the opinion levels on roles of Sangha administrators in Sangha administration in Bang Pa-in district, Phranakhon Si Ayutthaya province and

3. problems and obstacles found in the study showed that the monks did not have sufficient knowledge to disseminate the Dhamma and there was a lack of support to educate Dhamma to students. Pertaining to suggestions, it was suggested that there should be sufficient personnel to work in administration, the power of administration should be decentralized, and the policy should be concretely implemented.

Keywords : Sangha administrators, Sangha administration

บทนำ

การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาลในสมัยนั้น ซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้นนำมาซึ่ง ความล่าช้า และความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ สังฆสภาคณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นระบบที่มีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้ต้องประสบอุปสรรคและล่าช้า

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติ แต่งตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อคณะกรรมการทำงานสำเร็จ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่ เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการจึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราชองค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมาย

และพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พอสรุปได้ดังนี้

๑. ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งหมาย รวมถึงการยกเลิกสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ส่วนอำนาจที่องค์กรทั้งสามเคยเป็นผู้ใช้แยกจากกันให้สมเด็จพระสังฆราช และมหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้

๒. ผลที่ตามมาก็คือ การยกเลิกตำแหน่งประธานสังฆสภา สังฆนายก และประธานคณะวินัยธร อำนาจหน้าที่ของตำแหน่งทั้งสามถูกรวมกันเข้าและมอบให้ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้

๓. อำนาจสูงสุดในการบังคับบัญชาคณะสงฆ์เป็นของสมเด็จพระสังฆราช ผู้ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ใน ๒ ตำแหน่ง คือ ๑) โดยตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก หรือประมุขสงฆ์ไทยทรงบัญชาการคณะสงฆ์เอง และทรงรับผิดชอบเองตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๘ ๒) โดยตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ร่วมกับมหาเถรสมาคมตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๙ และมาตรา ๑๘

๔. มหาเถรสมาคม ประกอบด้วย ๑) สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ มหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ๒) สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง ปัจจุบันมีสมเด็จพระราชาคณะทั้งสิ้น ๘ รูป ๓) พระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวน ไม่ต่ำกว่าสิริรูปและไม่เกินแปดรูปเป็นกรรมการอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๒ ปี ตามปกติสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งกรรมการครบทั้ง ๘ รูป จึงทำให้จำนวนกรรมการมหาเถรสมาคมแต่ละชุดมี ๑๗ รูป อันประกอบด้วย สมเด็จพระสังฆราช

คณะ ๘ รูป กรรมการที่สมเด็จพระสังฆราช ทรงแต่งตั้ง ๘ รูป และสมเด็จพระสังฆราชในฐานะประธานกรรมการ ๑ รูป

๕. อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา ๑๘ มีความว่า “มาตรา ๑๘ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะ สงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย เพื่อการนี้ให้มีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบหรือออกคำสั่งโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้”

จะเห็นได้ว่า อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตามมาตรานี้มีความหมายกว้างขวางมาก เพราะถ้าพิจารณาเทียบเคียงกับอำนาจหน้าที่ของสังฆสภา คณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธรรมตามที่บัญญัติแยกอำนาจกันไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔ แล้วจะพบว่าอำนาจหน้าที่ต่างๆ ทั้งสามส่วนนั้นได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อำนาจหน้าที่ของสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรรมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ฉะนั้น อำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคมตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๘ นี้ จึงมิได้หมายถึงเฉพาะอำนาจหน้าที่บริหารการคณะสงฆ์ของคณะสังฆมนตรีเท่านั้น แต่ยังหมายถึงอำนาจหน้าที่ตราสั่งขานัติของสังฆสภาและอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ของคณะวินัยธรรมชั้นฎีกาอีกด้วย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นี้มีผลใช้บังคับเป็นเวลานานถึง ๓๐ ปี จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. ๒๕๓๕ เมื่อรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติในฐานะรัฐสภา พระราชบัญญัติ

ฉบับหลังนี้เพียงแก้ไขเพิ่มเติมรายละเอียดปลีกย่อยของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ไม่มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์แต่อย่างใด ความข้อนี้ปรากฏชัดเจนอยู่ในเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

การบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือการปกครองคณะสงฆ์โดยหลัก คือการปกครองตามคณะสงฆ์และทางศาสนาดำเนินมาในลักษณะเช่นนี้ โดยเฉพาะเมื่อก้าวถึงประเทศไทย ขึ้นในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุขัดข้อง และมีจำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ปัญหาพระธรรมวินัย และใช้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุน คราวใดเมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อครั้งพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมากในประเทศอินเดียครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยจัดระบบการปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยการที่ทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศกต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยยกเลิกฉบับแรกนั้นก็เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๕๐๕ และต่อมาในปีพ.ศ.๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๕๓๕ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับนี้เป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่ถือว่าเป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ด้วย และต่อมาก็ได้กำหนดให้มีเถรสมาคม ออกข้อบังคับ

วางระเบียบ ออกคำสั่งมีมติและออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย (เฉลิมพล โสภินทร์, ๒๕๔๖:๒๒๕)

ปัจจุบัน การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบปกครองดี ศาสนาก็มีความเจริญมั่นคงการปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้น จะต้องมียุทธวิธีและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับภาระงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตนและพัฒนาการในด้านต่างๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือด้านการปกครองการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎระเบียบมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช หรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมาก คณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์กิจการคณะสงฆ์ บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมืองกิจการคณะสงฆ์ บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชนและกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย

พระสังฆาธิการ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมายและครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะการได้รับ

การมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า “พระสังฆาธิการ” ซึ่งเปรียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ซึ่งมีหน้าที่สนองงานฝ่ายบริหารคือ รัฐบาลส่วนของพระสังฆาธิการก็มีหน้าที่สนองงานฝ่ายบริหาร คือ มหาเถรสมาคม

พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญ ที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่เลื่อมใสเคารพศรัทธาของประชาชน และมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ให้ดำรงอยู่สืบต่อไป (กองแผนงาน กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒, หน้า ๑๘)

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบันซึ่งมีวัดจำนวน ๒๙ วัด พระสงฆ์จำนวน ๔๑๕ รูป หากจะนำไปเปรียบเทียบกับเขตการปกครองคณะสงฆ์อื่นๆ นับว่าอยู่ในระดับที่ดีในระดับหนึ่ง แต่ผู้วิจัยต้องการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มีประสิทธิภาพ และเป็นไปในแนวทางเดียวกัน อีกทั้งในปัจจุบันงานกิจการคณะสงฆ์มีเพิ่มมากขึ้น ทำให้พระสังฆาธิการต้องเร่งปรับตัวทำงานเชิงรุก เพื่อให้งานคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพกว่าเดิม โดยเฉพาะพระสังฆาธิการผู้มีบทบาทในการปกครอง อาจจะมีเวลาในการดูแลการบริหารได้ไม่ทั่วถึง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์รวมทั้งอาจทำให้ขาดการวางแผนพัฒนาศาสน

วัตถุและศาสนบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของ พระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ตาม พระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และระเบียบข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคมอย่างไรเพื่อเป็นข้อมูลในการ วางแผนและพัฒนากิจการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มี ประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป ทั้งยังเป็นกรณีศึกษา เพื่อนำไปวางแผนพัฒนากิจการคณะสงฆ์ในเขต การปกครองคณะสงฆ์อื่นๆ ด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

๒. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของ พระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัย ส่วนบุคคล

๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีการดำเนินการวิจัย

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตอำเภอบางปะอิน จำนวน ๓๙๘ รูป

๒) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamanae ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๙๙ รูป ทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น จำแนกตามวัด

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็น แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมา โดยศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งแบ่ง แบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะ เป็นแบบเลือกตอบ หรือตรวจสอบรายการ โดยถามเกี่ยวกับอายุ พรรษา ตำแหน่ง วุฒิ การศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา และวุฒิ การศึกษาบาลี โดยใช้แบบสอบถามแบบ ตรวจสอบรายการ (Check list)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพโดย แบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณ ค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิดให้ ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม เกี่ยวกับปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๖ ด้าน คือ ๑) ด้านการ ปกครอง ๒) ด้านการศาสนศึกษา ๓) ด้าน การศึกษาสงเคราะห์ ๔) ด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ๕) ด้านการสาธารณูปการ และ ๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บ รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ

๒) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอ หนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอ ความร่วมมือไปยังเจ้าคณะอำเภอบางปะอิน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบสอบถาม โดยสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น จำแนกตามวัดคือ พระสงฆ์ที่สังกัดเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางปะอิน จำนวน ๑๙๙ รูป

๔. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์หาค่าสถิติต่างๆ ดังนี้ ๑) นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้อง ๒) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์

๕. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ระดับความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓) การเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามอายุ พรรษา ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา สามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษามหาวิทยาลัย โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) เมื่อพบว่ามี ความแตกต่างจึงทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

๔) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาวิเคราะห์โดย

เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

สรุปผลการวิจัย

๑. ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และด้านสาธารณูปการ

๒. พระสงฆ์ที่อายุ จำนวนพรรษา ตำแหน่ง วุฒิการศึกษาสามัญและวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน

๓. ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ พระสงฆ์มีความรู้ไม่เพียงพอต่อการเผยแพร่ธรรมะและการสนับสนุนปัจจัยในกิจการสงฆ์เพื่อสอนธรรมแก่นักเรียน และข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอ มีการกระจายอำนาจในการบริหารงาน และควรมีการมอบนโยบายในการนำไปปฏิบัติ อย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา เรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

๑. ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องจาก พระสังฆาธิการให้ความสำคัญในการบริหารทางพระพุทธศาสนา รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ด้วยสติปัญญา มีการบริหารงานด้วยความเป็นธรรม มีอุดมคติและความเสมอภาค ทำงานเป็นหมู่คณะมีความจริงจัง โดยยึดหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหาร การวางแผน การควบคุมและการประเมินผลให้บรรลุเป้าหมายประสบผลสำเร็จตามที่ต้องการของคณะสงฆ์ในเขตพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพ เยื่อน (๒๕๕๒) ได้ทำการศึกษาบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการต่อการบริหารและจัดการคณะสงฆ์ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการต่อการบริหารและจัดการคณะสงฆ์ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก พระเกษมศักดิ์ วรสกุโข (อาสนะทอง) (๒๕๕๔) ได้ทำการศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสงอยู่ในระดับมากทุกด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ รตนา เคียง (๒๕๕๙) ได้ทำการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการกับการบริหารพระศาสนาในเขตอำเภอปราสาทจังหวัดสุรินทร์

๒. เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผู้วิจัยมีรายการที่จะนำเสนอผลการวิจัยดังนี้

๒.๑ พระสงฆ์ที่มีอายุแตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๒.๒ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี มีระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ - ๓๐ ปี และมากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี

๒.๓ พระสงฆ์ที่มีพรรษาแตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอินจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๒.๔ พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา มีระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอินจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๕ - ๑๐ พรรษา และพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๕ - ๒๐ พรรษา มีระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษามากกว่า ๕ พรรษา และมากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๕ - ๑๐ พรรษา

๒.๕ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งแตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอินจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๒.๖ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย /ปวช. มีระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น และพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส. มีระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น

๒.๗ พระสงฆ์ที่มีวุฒิทางธรรมแตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

๓.๑ ปัญหาเรื่องบุคลากรที่มีความรู้ไม่เพียงพอกับการเผยแผ่ธรรมะ ยกตัวอย่างเช่น คณะสงฆ์ทางอำเภอบางปะอินจัดให้มีการสอบนักธรรมชั้นตรีของพระนวกะ (พระบวชพรรษาแรก) ที่ต้องเข้าสอบและสอบธรรมศึกษาชั้นตรีโท เอก (สำหรับ นักเรียนนักศึกษา) ในเขตอำเภอบางปะอิน ตั้งแต่ชั้นประถม ๔ ขึ้นไป แต่พระภิกษุสงฆ์ที่มีความรู้ไม่เพียงพอกับการไปสอน ส่วนใหญ่จะเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่มีอายุมาก และไม่มีความรู้ และจำนวนพระที่มีความรู้ก็มีจำนวนไม่เยอะ ส่วนที่มีความรู้ที่บวชเข้ามา ก็จะบวชไม่นานก็ลาสิกขาหมด

๓.๒ ปัญหาเรื่องภาวะความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาสปกครองวัด ส่วนใหญ่เจ้าอาวาสแต่ละวัดจะขาดความเป็นผู้นำไม่สามารถปกครองพระลูกวัดตัวเองได้ ตามกฎหมายเถรสมาคม เช่น

๑) เรื่องการบิณฑบาตของพระภิกษุสงฆ์ คือ ในช่วงการเข้าพรรษา พระภิกษุจะออกบิณฑบาตได้ต้องได้อรุณเสียก่อน คือ สามารถมองเห็นลายมือ ถึงจะออกบิณฑบาตได้ และพระวินยาธิการ(ตำรวจพระ) ในเขตคณะสงฆ์บางปะอิน ได้ออกตรวจก็เจอปัญหาและแจ้งไปยังเจ้าอาวาส แต่ก็ยังมีการปฏิบัติที่ผิดอีกเช่นเดิม

๒) อาจารย์(มรรยาท) ที่ไม่ดี คือ การล่วงละเมิดทางกายหรือทางวาจาหรือทั้งทางกายและทางวาจา คือการไม่สำรวมระวังเรื่องมรรยาท ไม่ว่าจะเรื่องฉันอาหาร พุดจาหยาบคาย เจ้าอาวาสก็ไม่มีการตักเตือนหรือให้แก้ไข

๓. เรื่องของการสนับสนุนเงินที่จะช่วยพระสงฆ์ตามโรงเรียนจะมีครูพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียน เพื่อไปสอนธรรมะแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนโดยในเขตคณะสงฆ์อำเภอบางปะอิน จะสังกัด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะมีค่านิตยภัต (เงินสนับสนุน) เดือนละ ๒,๕๐๐ บาท ณ ปัจจุบัน ถือว่าไม่เพียงพอ เพราะพระต้องเสียค่าพาหนะไปสอนทุกสัปดาห์ เดือนหนึ่งๆ จะต้องเข้าสอน ๔ ครั้งอย่างน้อย สัปดาห์ละ ๑ วัน ซึ่งอยากให้ผู้ที่รับผิดชอบพิจารณา

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้ จากการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อให้พระสังฆาธิการในเขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นำมาเป็น

แนวทางต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ดังต่อไปนี้

๑) ด้านการปกครอง พระสังฆาธิการควร
ปกครองคณะสงฆ์ด้วยความมีเมตตา กรุณา
มุทิตาและอุเบกขา ยึดตามหลักพระธรรมวินัย
และมีระเบียบแบบแผนที่เหมาะสมต้งาม ซึ่งจะ
ส่งผลในการควบคุมดูแลพระภิกษุ-สามเณรให้
มีจริยวัตรตรงตามเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา

๒) ด้านการศาสนศึกษา พระสังฆาธิการ
ควรสนับสนุนมีการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอน
พระปริยัติธรรมเปรียญธรรมบาลีประโยคต่างๆ
ที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้เป็นที่ปรากฏต่อสาธารณชน
โดยมีการมอบรางวัลยกย่องเชิดชูเกียรติ เพื่อ
สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสังฆาธิการ
ควรช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจ้า
ช่วยเหลือด้านการศึกษา โดยมีการตั้งทุน
สงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุก
ระดับชั้น

๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระ
สังฆาธิการควรจัดให้มีพระธรรมทูตหรือธรรม
จาริกอบรมสั่งสอนแก่ชาวบ้านอย่างน้อยเดือน
ละ ๑ ครั้ง เพื่อให้ชาวบ้านประพฤติตนเป็นคนดี

สามารถควบคุม กาย วาจา และจิตใจ มีศีลธรรม
และส่งผลให้สังคมเกิดความร่มเย็นเป็นสุข

๕) ด้านการสาธารณูปการ พระสังฆาธิการ
ควรมีหน้าที่ในการพัฒนาวัดเป็นประจำและ
สม่ำเสมอ ไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้น รวมไปถึง
การจัดการสาธารณูปโภคเช่น น้ำ ไฟฟ้า
ภายในวัด ให้สะดวกสบาย และหมั่นดูแล
ซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้ เพื่อ
ประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ภายในวัด

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พระ
สังฆาธิการควรเข้ามามีส่วนร่วมและบทบาทใน
การจัดกิจการอันเป็นสาธารณะประโยชน์ที่
ก่อให้เกิดผลต่อสาธารณะโดยการพัฒนาหมู่บ้าน
เช่น การสร้างถนน ขุดลอก คูคลอง เป็นต้น

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้ง
ต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาถึงความคาดหวังและ
ทัศนคติของประชาชนต่อบทบาทของพระสังฆาธิการใน
การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยาและจังหวัดอื่นๆ

๒) ควรมีการศึกษบทบาทของพระ
สังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัด
โดยการประยุกต์ตามหลักธรรมอื่นๆ ใน
พระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

- กองแผนงาน กรมศาสนากระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๕๒). **คู่มือพระสังฆาธิการ**. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมศาสนากระทรวงศึกษาธิการ.
- เฉลิมพล โสมอินทร์. (๒๕๕๖). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล.
- พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง). (๒๕๕๔). **บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอยุเมสแก จังหวัดนครสวรรค์**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รตนา เคียง. (๒๕๕๙). **บทบาทของพระสังฆาธิการกับการบริหารพระศาสนาในเขตอำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- สุภาพ เยือน. (๒๕๕๒). **บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการต่อการบริหารและจัดการคณะสงฆ์ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.